

компонентів художньо-образного сприйняття майбутніх учителів музики довело складність та багатогранність цього феномена і визначило потребу у його подальшому всебічному вивченні в теорії та практиці мистецької освіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алиев Ю. Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта/ Ю. Б. Алиев. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 336 с.: ноты
2. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
3. Петрушин В. И. Музыкальная психология: Учеб. пособие для студентов и преподавателей / В. И. Петрушин. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
4. Подуровский В. М. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности: Учеб. пособие / В. М. Подуровский, Н. В. Суслова. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 320 с.: ноты.

5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

6. Се Тин. Художественный образ как ведущий компонент музыкально-исполнительской деятельности: дис. ...канд.пед.наук: 13.00.08 / Се Тин – М., 2009. – 195 с.

7. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М.: Наука, 2003. – 379 с.

8. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано: Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / Г. М. Цыпин. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Чжан Їфу – аспірант Інституту мистецтв НПУ імені М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: методичні основи формування художньо-образного сприйняття майбутніх учителів музики.

УДК 781.1:784

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК НАУКОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Чжу ЦЗЮНЬЦЯО (Київ)

Постановка проблеми. Актуальність проблеми формування вокальної культури викладача музичного мистецтва визначається головним чином спрямованістю педагогічного процесу, підготовкою студентів до різноспрямованої діяльності, розвитком у них творчих здібностей, професійних компетенцій.

Новітні державні документи про освіту (Державна програма «Освіта ХХІ століття», «Концепція національного виховання») відносять питання реформування сучасної освіти до основних напрямів державотворення, спрямованих на виховання та розвиток майбутньої нації [5]. Вивчення наукових джерел, чинних документів свідчить, що зміст освіти повинен базуватися на основі національних культурно-духовних цінностей. Звідси випливає посилення функцій національного виховання як органічної складової освіти, спрямованої на формування у студентів національних світоглядних позицій, поглядів, переконань на ґрунті вітчизняної пісенної культури – одного із найцінніших надбань народу за багатовікову історію свого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування вокальної культури складає основу багатьох науково-методичних досліджень, здійснених відомими діячами музичного мистецтва: Ю. Алієвим, О. Апрак-

сіною, Г. Дмитрієвським, А. Єгоровим, В. Живовим, П. Левандо, В. Соколовим, Г. Стуловою та ін. В них вокальна культура розглядається фахівцями як система норм звуковидобування, фонації, артикуляції, дикції, побудови фраз, емоційної насиченості співу тощо [3, с. 5].

Визначаючи зміст вокальної культури, як наукового поняття, зазначимо, що слово «культура» з етимологічної точки зору доволі багатозначне і передає такі значення, як «обробляти, вирощувати, створювати». Розкриваючи сутність цього поняття, різні автори надають йому різні змістовні значення, зокрема, пов'язують його з поняттями «культу» (П. Флоренський), пам'яті (Д. Лихачов, Ю. Лотман), символу (С. Аверинцев, О. Шпенглер).

Мета статті – розкрити зміст наукового поняття «вокальна культура» у діяльності майбутнього викладача мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Культура у широкому розумінні – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, які вироблені упродовж історії людства; а у вузькому – є сферою духовного життя людини. У педагогічному енциклопедичному словнику культура розглядається як «культура поведінки», тобто дотримання основних вимог і правил людського проживання, вміння

знаходити вірний тон у спілкуванні з навколишнім світом. До того ж, «культура поведінки» передбачає дотримання вимог і правил [10, с. 325].

У прадавні часи термін «культура» мав зміст – культивування духу, застосовувався і в значенні «обробка землі». Вперше в літературі слово «культура» зустрічається у творі римського оратора й філософа Марка Цицерона «Тускуланські диспути» (45 р. до н. е.). Оратор, філософ, політичний діяч Риму, розмірковуючи про культуру душі, використовує цей термін для характеристики внутрішнього світу людини [9].

Як лексична одиниця культура бере початок від латинського слова *cultura* (оброблення, поліпшення), котре означало первісне оброблення ґрунту, землеробну працю. Пізніше це слово стало вживатись у переносному значенні, розуміючи під ним освіченість, вихованість людини.

У середньовіччі існувало поняття розумової, духовної культури. В Епоху Відродження до системи цінностей духовної культури долучаються ідеї гуманізму. Гуманісти привносять у духовну культуру свободу суджень, сміливий критичний дух. Якщо античні філософи дотримувалися заповіді «Пізнай самого себе», то філософи Ренесансу обрали іншу – «Твори самого себе», вважаючи, що людина сама творить свою долю, живе власним розумом, тобто духовна культура є процесом удосконалення самої людини.

Розвиток античної культури, періоду середньовіччя, а потім Ренесансу призвели до виникнення нової тріади – єдність духовних цінностей як Істина, Добро, Краса, котрі об'єднались у єдине ціле – гуманізм, де людина визнається критерієм розвитку суспільства, найвищою метою. Видатні діячі епохи Відродження поклали початок нової світської культури, не тільки зверненої до людини, але й похідної від неї. Культура Відродження була орієнтована на індивідуальний тип духовної діяльності, який і сьогодні є своєрідним еталоном творчої особистості.

Починаючи з XVII століття, термін «культура» використовується вже більш широко: не лише для визначення окремих напрямів, способів, результатів діяльності людини, але і для того, щоб пояснити зміст того, що нею створене та існує поряд з природою. Вперше у такому тлумаченні цей термін застосував С. Пуфендорф, саме це твердження стало основою концепції І. Гердера, який вважав, що культура є продуктом діяльності людей та одночасно стимулом їх подальшого розвитку. В його

концепції розвитку людства культура виступає зразком «другого народження людини». Він стверджує: яка традиція виховання, такою стає людина, її образ [4].

На думку німецького соціолога Макса Вебера, культура – це сукупність духовних символів, що не підпорядковані ніякій утилітарній меті [6]. Жак Маритен вважає, що основою цінного в культурі є релігія. Французький етнолог-структураліст Клод Леві-Стросс називає основним надбанням культури мову, систему знаків, комунікацію, що можна перекласти і зрозуміти. На думку інших дослідників, культура є інтелектуальним аспектом штучного середовища, що створюється людиною у процесі її життєдіяльності (Анрі Моль та ін.) [8].

Статус самостійного наукового поняття слово «культура» набуває в епоху Нового часу. Це зумовлювалося існуючими змінами в громадському житті, що відбулися на межі середніх віків і Нового часу (промисловий переворот, утвердження приватновласницький відносин нового типу) і викликали зміну ставлення людини до природи, соціального оточення, самого себе, саме тоді відбулося відкриття людини як творця самого себе і навколишнього світу. Значення культури поширюється як явище, невіддільне від людини – розумної істоти, від процесу її розвитку в історично різноманітних формах, який забезпечує якісну відмінність людського світу від світу природи. Цим поняттям охоплюється все те, що зроблено самою людиною, її розумом і руками.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури нами встановлено, що феномен «культура» багатозначний, він відрізняється складністю та варіативністю. Незважаючи на велику кількість визначень поняття «культура», можна виділити такі основні положення: сутність культури – гуманістична, людинотворча, яка полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей стосовно кожної людини; продуктом і одночасно творцем культури є людина; головним джерелом культури є діяльність людини; культура включає в себе способи і результати діяльності людини; культура розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність людини, оскільки людина є її носієм і ретранслятором; культура є специфічно людським способом буття, який визначає увесь спектр практичної і духовної активності людини, її можливої взаємодії з навколишнім світом і собою. Отже, людина культури – це гуманістична особистість.

Крізь призму філософського світогляду культура розглядається в узагальнених характеристиках як форма, результат, спосіб

зв'язку людини з дійсністю, самоствердження людини, прояв і ствердження суттєвих сил людства, оскільки способом існування людини є праця, саме вона є головним джерелом культури. У процесі трудової діяльності людина перетворює природні речі в необхідні для життя блага. Не будь-яка діяльність людини є культуротворчою, а лише та, що втілюється адекватно закономірностям природи (речі). Завдяки такому підходу всебічно розкриваються суть речей, властивості і відносини предметів.

Ключовим явищем культури та ключовим словом про неї П. Флоренський вважає «канон», оскільки основою культури та знань про неї є традиція – традиційні аспекти людського досвіду, що в концентрованому вигляді відображені в каноні. «Канон можна розглядати як «концентровану традицію», «концентрований розум людства», «художнє зображення сутності речей», «звільнення, а не закріпачення», «дарунок від людства художнику» [12, с. 556–557].

Таким чином, культура у широкому розумінні – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, які вироблені упродовж історії людства; а у вузькому є сферою духовного життя людини.

Поняття «культура» використовується також і в соціології. Вона застосовується у трьох значеннях: сукупність засобів і методів людської діяльності (матеріальної чи духовної), що об'єктивно втілені в предметах, матеріальних носіях (засобах праці, знаках), котрі передаються наступним поколінням; системна інтегрована якість суспільства, яка відтворює досягнутий рівень розвитку; сукупність соціальних норм і цінностей, що історично притаманні конкретній суспільній системі. У соціології культура визначається не як відносини між власне самими людьми. Це ставлення людини до природи, до іншої людини, до самої себе. Сучасний зарубіжний соціолог В. Біблер запропонували своє визначення терміну «культура», як науки, що пов'язана з великою цариною символічного, з усією сумою правил, які у даному суспільстві визначають зміст терміну і забезпечують його широку циркуляцію, починаючи від мови до манер поведінки за столом, проходячи через увесь набір звичаїв, етичних та естетичних норм. Вчені вважають, що це наука, яка пронизує собою усі сфери людського життя і формує структуру суспільства [2].

Культура, з точки зору культурології, розглядається у широкому і вузькому розумінні. У широкому розумінні слова «культура» охоплює сукупність матеріальних і духовних цінностей, які вироблені упродовж історії людства. Однак, у вузькому значенні,

цей термін вживається, стосуючись лише духовного життя – літератури, мистецтва тощо. Тому точніше було б визначити, що культура – це сукупність матеріальних та духовних цінностей, вироблених людством протягом усієї історії, а також, сам процес творення і розподілу матеріальних і духовних цінностей.

Культура є одним із головних компонентів духовного життя суспільства. Вона відіграє все більшу роль у формуванні та зміцненні громадянського суспільства, розвитку творчих здібностей людини, побудові правового суспільства. Культура впливає на всі сфери суспільної та індивідуальної життєдіяльності – праця, побут, дозвілля, мислення, спосіб життя суспільства та особистості. Значення її у формуванні й розвитку способу життя людини виявляється у дії особисто-суб'єктивних факторів (духовні потреби, цінності тощо), що впливають на характер поведінки, форми та стиль спілкування людей.

Термін «культура» характеризує також і рівень освіченості, вихованості кожної окремої людини. Соціального впливу культура набуває насамперед у якості необхідного аспекту діяльності людини, котра в силу свого громадського характеру передбачає організацію спільної діяльності суспільства. Цей процес вимагає звернення до колосального культурного потенціалу нагородженого людством під час його існування. Ні соціальний прогрес, ні самовдосконалення особистості неможливе без освоєння духовних скарбниць народів світу.

Складність досліджень у галузі цієї наукової дисципліни полягає в тому, що поняття «культура» – надто багатозначне, має різний зміст і смисл не лише у побутовій мові, а й у різних науках, в тому числі і філософії.

Отже, на основі аналізу викладеного можна зробити висновок про те, що при усьому багатоманітті та модифікаціях різних філософських поглядів на людину і людське суспільство саме вони спроектували існування двох основних підходів до поняття культури.

Проблема виховання творчої молоді у процесі відродження української національної школи привертає увагу широкого кола педагогів. Вона, в першу чергу, є актуальною тому, що останнім часом людина як творчий суб'єкт ставиться в епіцентр суспільного життя на всіх рівнях його функціонування, особливо в той період, коли цей суб'єкт досягає свого удосконалення. Власне творчий розвиток особистості найбільш сприятливий у період навчання у вищій школі і тому він завжди був у центрі уваги провідних українських науковців. Це питання у своїх працях порушували О. Рудницька, Л. Масол, Л. Хлебнікова та інші [7, 11, 13].

Загальні положення теорії розвитку вокальних умінь та навичок розглядає вокальна педагогіка – галузь знань про природу співацького голосу, використання його можливостей у музично-виконавській практиці, наука про навчання і виховання вокаліста.

Одне із найважливіших місць у формування гармонійно розвиненої і талановитої особистості студента-вокаліста відіграє вокальна культура.

На основі аналізу наукових джерел ми визначили, що музична культура представляє собою єдність музики та її соціального функціонування. Це – складна система, до якої входять: музичні цінності, котрі створені або збережені у даному суспільстві; усі види діяльності по створенню, зберіганню, відтворенню, розповсюдженню, сприйняттю та використанню музичних цінностей; усі суб'єкти такого роду діяльності разом із їх знаннями, навичками та іншими якостями, що забезпечують успіх; усі установи та соціальні інститути, а також інструменти й обладнання, які обслуговують цю діяльність.

Отже, операціональна дефініція досліджуваного нами поняття сформульована так. Вокальна культура – це система взаємозалежних та взаємодіючих елементів: знання, вміння, навички, властивості, якості, можливості, здібності майбутніх фахівців мистецтва, що забезпечують професійну виконавську та педагогічну діяльність. Виходячи із сформульованого вище визначення, формування вокальної культури майбутніх фахівців мистецтва означатиме вдосконалення та накопичення співаком всіх цих елементів для успішної виконавської діяльності.

Відповідно викладеного, в змісті «вокальної культури» майбутніх фахівців мистецтва доцільними є такі складові: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та творчо-виконавський компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент забезпечує знання світової і української музичної культури в обсязі програми вищого навчального закладу, наявність теоретичних знань, сформованість умінь та навичок у галузі вокального мистецтва, вільне орієнтування у стилях і видах вокально-музичного мистецтва; уміння адекватно сприймати та оцінювати естетичні об'єкти, майстерність технічно досконалого й емоційно-виразного виконання вокальних творів, здатність використовувати набутий виконавський та педагогічний досвід. Цей компонент відбиває усвідомлене прагнення до досягнення загальнолюдських та естетично-культурних цінностей, досконалого

оволодіння студентами елементами професійної майстерності.

Когнітивний компонент, який спираючись на раціональну сферу естетичної свідомості, передбачає широку обізнаність у галузі художньо-естетичних знань, розвиненість художньо-естетичного кругозору, знання естетичних, психолого-педагогічних закономірностей впливу мистецтва на художньо-естетичний розвиток особистості, здатність інтегрувати здобуті знання у практичній виконавській діяльності, сформованість мотивації до художньо-естетичного спілкування з мистецтвом, націленість на пізнання пісенних традицій вітчизняної та світових вокальних шкіл, співацьке самовдосконалення.

Наявність і розвиненість цього компоненту спонукає до глибоко усвідомленої безперервної професійної та художньо-естетичної самоосвіти протягом усього життя.

Творчо-виконавський компонент виражає усвідомлене прагнення до емоційно-інтелектуального спілкування з мистецтвом як до засобу збагачення свого внутрішнього світу та практично реалізується у процесі музично-виконавської, зокрема колективно-творчої, концертно-виконавської діяльності. Цей компонент відображає здатність до втілення художньо-образного змісту вокальних творів, емоційно-чуттєве уявне «спілкування» з мистецтвом, художнім твором та його образами, діалогове художнє спілкування із слухачькою аудиторією, здатність до колективно-творчої, концертно-виконавської діяльності, її активність, оволодіння сукупністю вокально-педагогічних умінь та навичок; інтерес і захопленість вокально-педагогічною діяльністю; знання технологій та методик здобуття вокальної культури.

Представлені компоненти, перебуваючи між собою в тісному взаємозв'язку, становлять у структурі вокальної культури змістовну органічну єдність. Щодо обсягів названих компонентів у структурі вокальної культури, то їх рівновага або переважання якогось із них залежить від умов організації та реального стану процесу фахової підготовки майбутніх фахівців мистецтва.

Висновки. Сутність поняття «вокальна культура» майбутніх фахівців мистецтва та його визначення розкрито шляхом аналізу науково-літературних джерел на основі історії та сучасних філософських, культурологічних, музикознавчих концепцій художньо-естетичного розвитку особистості, теоретичних та методичних положень мистецької освіти, теоретичних засад вокальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів. Вокальна культура є багато компонентною структурою,

перспективи подальших розвідок якої насамперед, торкається визначення специфіки професійної культури різних музично-мистецьких напрямів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алиев И. Ю. Методологическое содержание деятельности педагога вокалиста (теоретический аспект): автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Алиев Игорь Юльевич. – М., 1996. – 19 с.
 2. Библер В. С. Мышление как творчество: Введение в логику мысленного диалога / В. С. Библер. – М.: Политиздат, 1975. – 399 с.
 3. Гавриленко Л. М. Методика формування основ вокальної культури молодших школярів у школах мистецтв: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л. М. Гавриленко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 20 с.
 4. Гердер И. Г. Идеи к философии и истории человечества / Иоганн Готфрид Гердер. – М.: Наука, 1977. – 703 с.
 5. Концепція національного виховання студентської молоді. Додаток до рішення колегії МОН України від 25.06.2009 р. протокол № 7/2 – 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2231>.
 6. Kretzschmar H., Geschichte der Oper, Lpz., 1919 (укр. пер. Кречмар Г., Історія опери, Л., 1925.

7. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтв – джерело освітніх інновацій / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2001, № 1. – С. 17–20.
 8. Моль А. Теория информации и эстетическое восприятие / А. Моль. – М.: Мир, 1975. – 355 с.
 9. Музична естетика античного світу / вступ. нарис і зібрання текстів професора О. Ф. Лосева. – К.: Муз. Україна, 1974. – 217 с.
 10. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад. – М.: Большая рос. энцикл., 2002. – 528 с.
 11. Рудницька О. П. Музыка і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посіб. / О. П. Рудницька. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
 12. Флоренський П. Иконостас / П. Флоренский // Христианство и культура. – М.: Фолио, 2001. – С. 521 – 626.
 13. Хлебникова Л. О. Эстетична культура учителя: сутність, структура, функції / Л. О. Хлебникова // Культура і вчитель: зб. наук.-метод. праць. – Вінниця: ВДПУ, 2003. – С. 83–93.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Чжу Цзюньцзяо – аспірант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Наукові інтереси: історія, теорія та методика вокального навчання, світові тенденції розвитку виконавської та педагогічної культури викладачів вокалу.

УДК:378+37.036-043.86

СУТНІСТЬ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Юань ЯНЬ (Одеса)

Постановка проблеми. До сучасного вчителя музики суспільство пред'являє досить широкий перелік вимог. Одну частину таких вимог, на наш погляд, можна віднести до загально-педагогічних, що відносяться до діяльності сучасного вчителя у будь-якій області: уміння самостійно набувати знань з різних джерел, систематизувати отриману інформацію, давати оцінку доцільності використання цієї інформації у контексті уроку, вибір форми подачі інформації, уміння розбудити інтерес учнів до проблеми, моделювання уроків, використання технологій, що відповідають віковим особливостям учнів і відбивають специфіку предметної області, готовність до постійного професійного росту, соціальної, професійної мобільності. Інша частина вимог у контексті нашого дослідження відбиває специфіку діяльності вчителя музики: виконавські навички, створення певного емоційного настрою на уроці, виконавська, комунікативна і музично-організаторська

діяльності, а також організація практичної діяльності учнів в області музичного мистецтва (гра на музичних інструментах, в ансамблі, хоровий, ансамблевий спів, театралізація пісень, казок, музичних п'єс програмного характеру, освоєння елементів музичної мови як засобу сприйняття музичної мови, артистизм).

Сучасне навчання у педагогічних вузах України більшою мірою спрямоване на реалізацію вузькоспеціальних компетенцій учителя: гра на інструменті, диригування, вокал, теоретична підготовка. У практиці освіти в Китаї це коло звукується до вокально-хорової практики. На наш погляд, такий підхід обумовлений традиційним підходом до системи підготовки вчителя музики, великою кількістю методичних напрацювань у цій області, підходом у навчанні, що склалося протягом багатьох років, пов'язаним з «натаскуванням» учнів, незначною увагою викладачів до самостійної роботи майбутнього